

Аналітичний звіт
за результатами оцінки ситуації щодо дотримання
антитютюнового законодавства у Хмельницькій області

Хмельницький - 2024

ЗМІСТ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	3
РЕЗЮМЕ ДОСЛІДЖЕННЯ	4
ВСТУП	6
Показники захворюваності і смертності Хмельницького регіону, впроваджені ініціативи	7
Мета та завдання дослідження	11
Методологія дослідження	12
Основні результати дослідження	17
Висновки відповідно до результатів дослідження	28
Рекомендації	30

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

ВООЗ – Всесвітня організація охорони здоров'я

МОЗ – Міністерство охорони здоров'я України

ЦГЗ – Центр громадського здоров'я

ЦКПХ – Центр контролю та профілактики хвороб

Держпродспоживслужба – Державна служба України з питань
безпеки харчових продуктів та захисту споживачів

Нацполіція – Національної поліції України

ЗУ – Закон України

РКБТ – Рамкова конвенція із боротьби проти тютюну

ТВЕН – Тютюновий виріб для електричного нагрівання

ЗОЗ – Заклади охорони здоров'я

ССЗ – Серцево- судинні захворювання

НІЗ – Неінфекційні захворювання

ТВ – Тютюнові вироби

ВНЗ – Вищий навчальний заклад

ПТНЗ – Професійно-технічний навчальний заклад

МАФ – Мала архітектурна форма

РЕЗЮМЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження з оцінки ситуації щодо дотримання антитютюнового законодавства у Хмельницькій області було організовано Центром громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України в рамках проєкту «Пріоритет охорони здоров'я в питаннях формування та реалізації політики у сфері боротьби проти вживання тютюну» за фінансової підтримки міжнародної організації **Vital Strategies, Inc.**

Дослідження проводилось фахівцями Державної установи “Хмельницький обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України”.

У ході дослідження був проведений моніторинг **337** об'єктів, як і було заплановано, зокрема **85** закладів громадського харчування, **35** - охорони здоров'я, **65** зупинок громадського транспорту, **10** вокзалів та автостанцій, **33** дитячих майданчики та **60** об'єктів торгівлі в області.

Найбільша кількість порушень чинного законодавства, спрямованого на боротьбу з тютюнокурінням, була виявлена на зупинках громадського автотранспорту та дитячих майданчиках, де не було знаків і текстів про заборону куріння, а також на момент моніторингу було відзначено осіб, які курили на цих об'єктах і традиційні сигарети, і електронні. Крім цього біля урн для сміття, біля лавок та поблизу гойдалок (на дитячих майданчиках) були недопалки.

У той же час, у закладах громадського харчування в основному дотримуються вимог чинного законодавства: у приміщеннях не курять, про що свідчить відсутність попільничок і запаху диму, а також відсутність кальянів на видному місці. Крім цього, у туалетах не відчувається запах диму. У низці закладів, при вході на дверях є знаки, а в окремих - і тексти про заборону куріння. Також відсутня інформація про можливість

використання електронних сигарет та тютюнових виробів для електричного нагрівання. Персонал закладів громадського харчування володіє інформацією щодо заборони куріння у приміщеннях.

У ході дослідження також були виявлені факти щодо порушень чинного законодавства, спрямованого на боротьбу з тютюнокурінням в закладах освіти та охорони здоров'я. Зокрема це стосується графічних знаків про заборону куріння, яких не було в **11(31,4%)** лікувальних закладах і у **40(81,6%)** закладах освіти.

Текстової частини не було в жодному закладі освіти та в 32(91,4%) закладах охорони здоров'я. На момент проведення моніторингу зафіксовано курців, а також були недопалки на території закладів (більше у закладах охорони здоров'я). Водночас персонал володіє знаннями про заборону куріння і в приміщеннях і на території закладів.

Також було встановлено, що графічні знаки про заборону куріння є у приміщеннях усіх залізничних вокзалів, але не в усіх автостанціях, але спільним для вокзалів і автостанцій є відсутність текстів про заборону куріння. На момент моніторингу курці були на території автостанцій, в тому числі і на місцях відправлення автобусів, відповідно наявні недопалки біля урн для сміття і лавок, а також біля місць посадки в автобуси.

При проведенні моніторингу точок продажу/об'єктів торгівлі на предмет виконання вимог законодавства України щодо заборони реклами: були наявні постери із зображенням пачок сигарет, також вони були підсвічені, а це можна вважати своєрідним стимулом продажу тютюнових виробів, пристроїв для нагрівання тютюну, електронних сигарет, заправних контейнерів та рідин до них.

За результатами проведеного дослідження було розроблено низку рекомендацій, представлених у цьому звіті, важливих для визначення пріоритетів та планування необхідних політик, втручань і заходів у сфері контролю над тютюном

ВСТУП

Тютюнові та ніотинові вироби негативно впливають на здоров'я людини. Тютюновий дим містить понад **70 хімічних речовин**, які можуть викликати рак. Окрім цього, куріння, в тому числі тютюнових виробів для електричного нагрівання, пов'язано з розвитком серцево-судинних захворювань та захворювань органів системи дихання, негативно впливає на продуктивність та якість роботи мозку, зокрема може сприяти зниженню когнітивних функцій, погіршенню пам'яті та концентрації.

Національним дослідженням щодо поширеності основних факторів ризику НІЗ (**STEPS**), проведеним в Україні 2019 року виявлено значну поширеність НІЗ, їх біологічних і поведінкових факторів ризику, зокрема куріння. Результати дослідження свідчать, що **33,9%** населення віком **18–69 років** були активними курцями.

За результатами національного опитування щодо вживання тютюну серед дорослого населення старше 18 років, проведеного у квітні 2023 р. Всесвітньою організацією охорони здоров'я (далі - ВООЗ) у співпраці з Міністерством охорони здоров'я України (далі – МОЗ України) та Київським міжнародним інститутом соціології встановлено, що з початком повномасштабної війни в Україні поширеність куріння та вживання нових тютюнових виробів серед дорослого населення не зазнала істотних змін. Проте, **40,2%** респондентів зазначили, що почали вживати трохи більше або значно більше тютюну або нікотину.

У 2006 році Україною була ратифікована Рамкова конвенція ВООЗ із боротьби проти тютюну. В рамках виконання Конвенції було прийнято низку нормативно-правових актів, якими заборонено рекламу, стимулювання продажу та спонсорство тютюну. Регулюється звільнення громадського простору від тютюнового диму, запроваджено попередження про шкоду куріння на пачках сигарет та в межах інформаційних кампаній, також передбачено збільшення податків на тютюновмісні вироби.

На регіональному рівні проводяться заходи з метою зниження рівня шкідливого впливу тютюну та нікотину на здоров'я населення, в тому числі посилення контролю за дотриманням антитютюнового законодавства. Однак вплив представників тютюнової індустрії створює значні перепони до виконання чинних законів.

Неналежне виконання чинних норм призводить до того, що громадяни України не захищені від шкідливого впливу тютюну, а умови для тих, хто хоче відмовитись від вживання тютюнових та нікотинових виробів, є утрудненими. До того ж, за даними регіональних профілів **Запорізької, Кіровоградської, Львівської та Хмельницької областей** серцево-судинні захворювання, хвороби органів дихання та онкологічні захворювання займають провідні місця серед причин госпітальної захворюваності та смертності за даними 2022 року, однією з провідних причин виникнення яких є тютюнокуріння.

Показники захворюваності та смертності у Хмельницькій області				
	2022 рік		2023 рік	
	на 100 тис. населення	% від загальної кількості населення/поширеності захворювання	на 100 тис. населення	% від загальної кількості населення/поширеності захворювання
Захворюваність				
ССЗ (у т.ч. ішемічна хвороба серця та інсульти)	50521,2	51,14	49355	49,95
Хвороби органів дихання	31441,9	31,82	30874,1	31,2
Онкологічні захворювання	3630,8	3,67	3678,6	3,72
Цукровий діабет обох типів: 2-го типу	4531,7	4,58	4431,8	4,48
	4308,4	4,36	4169,2	4,22

Смертність				
Смертність від ССЗ	650,6	0,65	626,2	0,62
Смертність від онкологічних захворювань	151,3	0,15	162,9	0,16
Смертність від захворювань легень	51,5	0,05	33,9	0,03
Смертність від цукрового діабету	4,56	0,004	3,67	0,003

Куріння значною мірою спричиняє розвиток хвороб серцево-судинної, дихальної системи, цукрового діабету, а також онкологічних захворювань. Так, упродовж **2022-2023** років **51,14%** населення області хворіли серцево-судинними захворюваннями, в тому числі ішемічною хворобою серця та інсультами. Показник на 100тис. населення складає **50521,2 (2022рік)** і **49355 (2023рік)**. **31,82%** населення — мали хвороби органів дихання, показник на 100тис. населення складає **31441,9 (2022рік)** і **30874,1 (2023рік)**. На цукровий діабету хворіли **4,58 %** населення області, показник на 100тис. населення складає **4531,7 (2022рік)** і **4431,8 (2023рік)**. На онкозахворювання хворіли **3,67%** населення, показник на 100тис. населення складає **3630,8 (2022рік)** і **3678,6 (2023рік)**.

У **2022 році** в Хмельницькій області від хвороб серцево-судинної системи **померли 7974 особи**, від онкозахворювань — **1854**, у **2023 році** - **7675** та **1997** відповідно.

Зважаючи на це, у Хмельницькій області активно впроваджуються ініціативи, спрямовані на профілактику неінфекційних захворювань, в тому числі профілактику вживання тютюну та нікотину. Реалізовано низку заходів, спрямованих на зниження рівня тютюнозалежності та підвищення обізнаності населення щодо ризиків для здоров'я, зокрема:

— Участь у інформаційній кампанії **“Стань на варті свого серця”**, зокрема проводилося тестування жителів м. Хмельницького на

тютюнозалежність із застосуванням тесту **Фагерстрема**, на основі тестування були надані відповідні рекомендації курцям.

— Участь у проведенні місячника **“Бережи своє серце”** — у 4 об'єднаних територіальних громадах області проводилось опитування жителів щодо ризиків виникнення і поширення серцево-судинних захворювань з метою підвищення обізнаності населення. Був розроблений опитувальник з урахуванням того, що серцево-судинні захворювання є результатом поєданого впливу генетичних, фізіологічних та поведінкових чинників, в тому числі наслідків вживання тютюну, **електронних сигарет і ТВЕНів**.

— До відзначення **“Всесвітнього Дня без куріння”** — виступ у телепрограмі **“Варто знати” на ТРК “Місто”** — **“Про тютюнопаління, його вплив на організм людини і чому варто позбутися цієї шкідливої звички”**.

— Підписано **меморандум** про співпрацю із **ГО “Український Центр Обслуговування Анонімні Нікотинозалежні”** — допомагають з друкованими матеріалами — рекомендації курцям, які хочуть позбутися залежності.

— Участь у проведенні зустрічей, читання лекцій, проведення презентацій для **школярів (старшокласників)** про наслідки тютюнокуріння, роздавання буклетів безпосередньо у навчальних закладах, а також у дитячій бібліотеці.

— В рамках заходів, приурочених до **“Всесвітнього дня здоров'я”**, задля покращення обізнаності працівників закладів продовольчої торгівлі та ресторанного господарства м.Хмельницького прочитані лекції щодо запобігання неінфекційних хвороб, відмову від шкідливих звичок — тютюнокуріння та алкоголю та роздані буклети **“Як кинути вживати нікотин”**, підготовлені і надіслані нам **ГО “Український Центр Обслуговування Ніка”**.

— В рамках заходів, приурочених до **“Всесвітнього дня без тютюну”**, у **106** навчальних закладах області для учнів **8-11 класів** (загальна кількість учасників - **6266**) проведено презентацію: **“Знай про ризик – правда про куріння”**. Акцентовано увагу на новітніх електронних приладах та пристроях для куріння, нікотинових паучах, кальянах, які просувають могутні тютюнові компанії світу серед молоді.

— На **офіційному сайті** Державної установи “Хмельницький обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України” постійно оновлюється інформація **щодо змін у антитютюновому законодавстві**, про шкоду від вживання тютюнових виробів, пристроїв для куріння на здоров’я населення, а також про небезпечні наслідки впливу вторинного тютюнового диму.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основною метою дослідження було дослідити та проаналізувати фактичний стан виконання чинного антитютюнового законодавства в області. На основі отриманих результатів сформулювати рекомендації щодо подальших заходів в частині зниження шкідливого впливу тютюну та нікотину на здоров'я населення.

Завдання дослідження:

1. Провести моніторинг громадських місць (заклади громадського харчування, зупинки громадського транспорту, вокзали, дитячі майданчики, заклади охорони здоров'я) в області на предмет виконання чинних вимог антитютюнового законодавства.

2. Оцінити фактичний стан виконання вимог законодавства України щодо заборони незаконної торгівлі тютюновими виробами (торгівлі з рук) в області.

3. Провести моніторинг точок продажу/об'єктів торгівлі на предмет виконання вимог законодавства України щодо:

- заборони реклами та стимулювання продажу тютюнових виробів, пристроїв для нагрівання тютюну, електронних сигарет, заправних контейнерів та рідин до них;

- заборони продажу тютюнових виробів, сигарет, тютюну для самокруток, рідин до електронних сигарет (з нікотином або без), які містять смако-ароматичні добавки, вітаміни, кофеїн, таурин, що роблять викиди кольоровими, в області.

Польовий етап дослідження тривав з 15 липня по 17 вересня 2024 року.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дизайн дослідження

Дизайном дослідження передбачалось використання невиключеного та включеного методу (**“таємний покупець”**) спостереження, а саме: проведення моніторингу громадських місць (приміщень закладів ресторанного господарства, приміщень та території закладів охорони здоров'я та навчальних закладів, зупинок громадського транспорту, підземних переходів, дитячих майданчиків), нелегальної торгівлі тютюновими виробами та торгівельних точок з продажу тютюнових виробів в частині, що стосується виконання вимог антитютюнового законодавства, зокрема Закону України **«Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення»**.

Для збору даних моніторингу використовувались спеціально розроблені анкети, які заповнювались моніторами під час проведення моніторингу.

У закладах ресторанного господарства монітори проводили оцінку за принципом **«таємний покупець»**, а на інших об'єктах - за принципом **«спостерігач»**.

Створення вибірки дослідження

До генеральної сукупності усіх об'єктів моніторингу увійшли заклади громадського харчування, зупинки громадського транспорту, дитячі майданчики, заклади охорони здоров'я, освітні заклади, гіпермаркети/супермаркети/магазини/кіоски в області.

Було створено перелік об'єктів, з якого відібрана певна кількість закладів громадського харчування, ЗОЗ, освітніх закладів, автостанцій та гіпермаркетів, кількість яких відповідає даним таблиці «вибіркова сукупність». Враховуючи неоднорідність генеральної сукупності, було

прийнято рішення використати комбіновану методику створення вибірки. Тому для обласних центрів (Запоріжжя, Кропивницький, Львів, Хмельницький, в тексті далі - обласні центри) використана пропорція досліджуваних об'єктів з попередньої хвилі дослідження, для районних центрів (враховуючи відносно невелику кількість об'єктів) - вибірка була пропорційно зменшена. Загалом було обстежено більше 10% об'єктів від генеральної сукупності, крім деяких винятків в сторону збільшення (вокзали автостанції, ЗОЗ) вказаних нижче. Вибіркова сукупність створена методом механічного відбору, крок відліку визначався співвідношенням обсягів генеральної та вибіркової сукупностей для кожного сайту.

Очікувана кількість обстежених об'єктів у Хмельницькій області - **337**

		м.Хмельницький	м. Кам'янець- Подільський	м. Шепетівка
Заклади громадського харчування		50	20	15
зупинки громадського транспорту		30	20	15
Вокзали та автостанції		6	2	2
дитячі майданчики		20	8	5
заклади охорони здоров'я		15	15	5
Освітні заклади	СЗОШ	10	10	10
	професійні	5	1	1
	ВНЗ	5	5	2
Гіпермаркети/ супермаркети/ магазини/		15	20	10
Кіоски (МАФ)		15	-	-
Сумарна кількість об'єктів		171	101	65

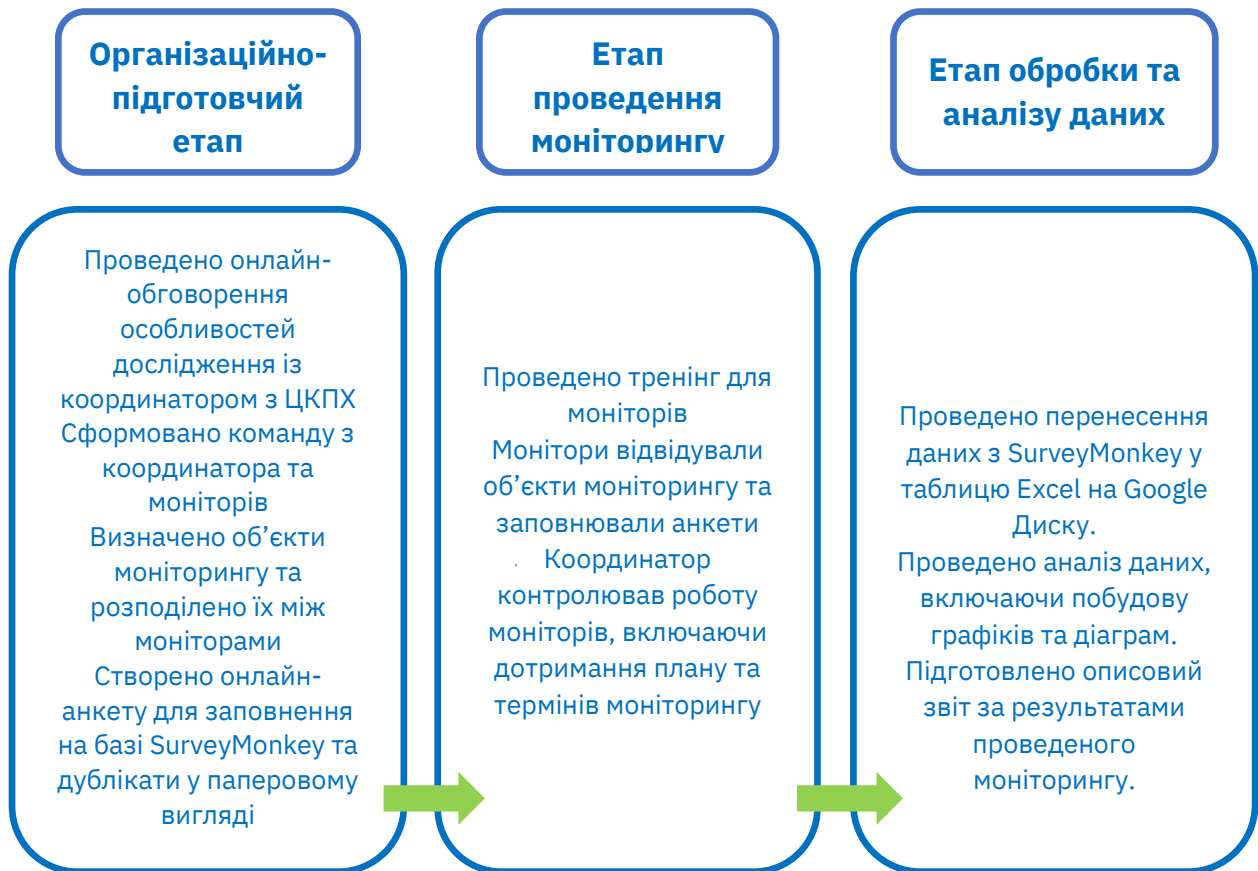
Критерії включення та виключення

Враховуючи неоднорідність обстежуваних об'єктів до кожного типу об'єкту було застосовано свої критерії включення та виключення.

Тип об'єкту	Критерії	Виключення
Заклади громадського харчування	Відбиралися по декілька закладів вибірково чиним у кожному районі міста	До вибірки не включалися заклади, що належать до мереж фаст-фуду (наприклад, «МакДональдс», «Пузата хата», «Здоровенькі були!», «Олів'є», «Дрова» тощо), де куріння було заборонено ще до впровадження закону.
Зупинки громадського транспорту	До вибірки включено лише стаціонарно обладнані зупинки громадського транспорту. Зупинка повинна мати принаймні одну з наступних характеристик: лави, урни для сміття, графік руху, навіс, пункт продажу квитків, магазин чи туалет.	
Вокзали та автостанції	Моніторингу підлягали усі робочі вокзали та автостанції у період проведення дослідження	
Дитячі майданчики	До вибірки включено дитячі майданчики на відкритому повітрі, обладнані різними спорудами для дозвілля. Перевага надавалась майданчикам з великою кількістю відвідувачів.	
Заклади охорони здоров'я	До вибірки включено багатопрофільні чи однопрофільні лікарні,	Відсутність прибудинкової території

	спеціалізовані заклади, заклади швидкої допомоги, санаторно-курортні заклади у різних районах міста. Заклад має бути зі своєю територією навколо.	
Освітні заклади	До виробки включено кілька освітніх закладів у різних районах міста, включаючи до 5 вищих навчальних закладів, до 5 професійних училищ та до 10 загальноосвітніх шкіл	Відсутність прибудинкової території
Потенційні місця нелегальної торгівлі тютюновими виробами	Місця, де можуть бути виявлені вуличні торговці (підземні переходи, ринки, торгові центри, зупинки громадського транспорту). Об'єкти мають бути розташовані в різних районах міста на відстані менше 100 м один від одного	відстань між такими об'єктами менше 100 м.
Точки продажу тютюнових виробів щодо виконання вимог із заборони реклами та стимулювання продажу тютюнових виробів	Точки продажу у різних районах міста на зупинках громадського транспорту (або поряд з ними), поблизу шкіл або навчальних закладів	відстань між такими об'єктами менше 100 метрів

Етапи проведення дослідження

Контроль збору та обробки інформації

З метою забезпечення якісного проведення дослідження проводився контроль його якості, шляхом виїзних моніторингових візитів. За потреби, головний дослідник контактував з адміністрацією ЦКПХ з метою перевірки якості проведення польового етапу дослідження. Крім того, регіональний координатор раз на тиждень звітував перед головним дослідником про перебіг польового етапу, успіхи або проблемні питання.

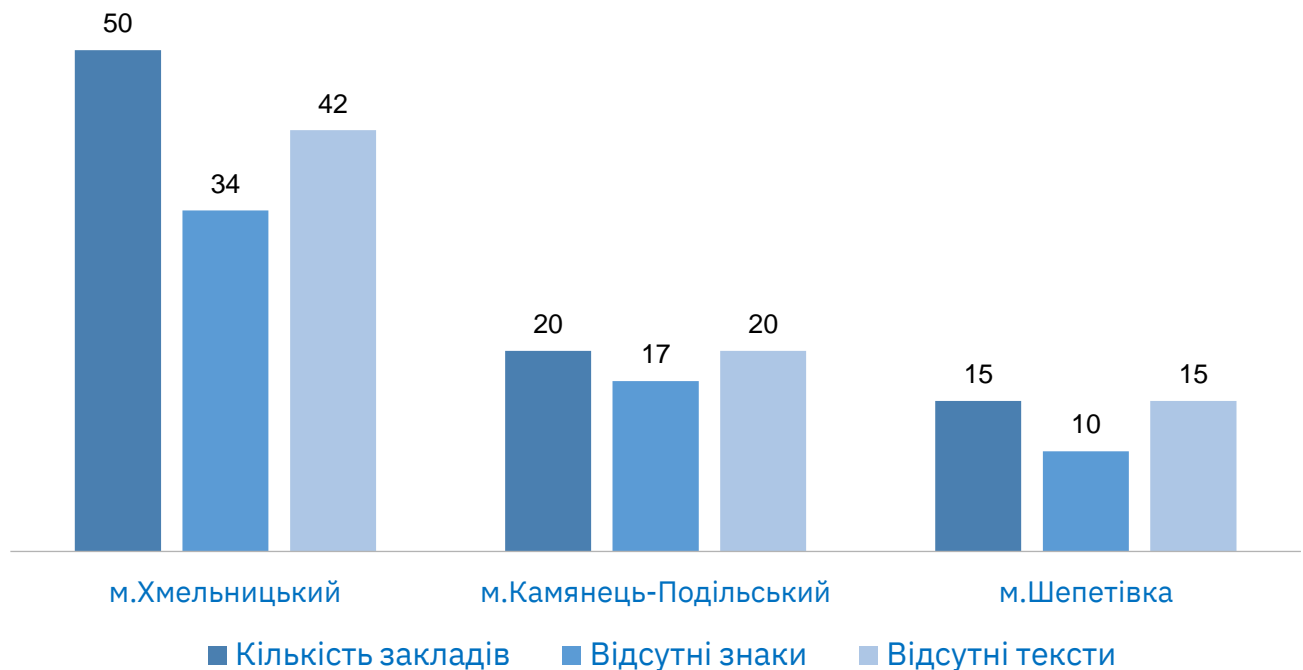
Етичні засади

З метою дотримання етичних принципів, головний дослідник забезпечив подання інструментарію та протоколу дослідження до Комісії з питань етики ЦГЗ. Дослідження було розпочато лише після застосування виключення за результатами етичної експертизи

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У закладах громадського харчування Хмельницької області в основному дотримуються вимог чинного законодавства: на час проведення моніторингу у приміщеннях всіх **85 закладів (100%)**, де проводився моніторинг, не курили та не було розміщено попільничок. Персонал закладів громадського харчування володіє інформацією щодо заборони куріння у приміщеннях - запаху диму не відчувалося, за винятком 4 кафе-кав'ярень у м. Хмельницькому. Також в жодному закладі не було кальянів на видному місці. Крім цього, у туалетах усіх закладів не курять, про що свідчить відсутність запаху диму. Проте, у **61 (71,76%)** закладі громадського харчування області повністю відсутня попереджувальна графічна інформація про заборону куріння. А текстів “Куріння, вживання, використання тютюнових виробів, електронних сигарет, пристроїв для споживання тютюнових виробів без їх згорання, кальянів заборонено” не було у **78 (91,7%) із 85 закладів області**, де проводився моніторинг (Діаграма1).

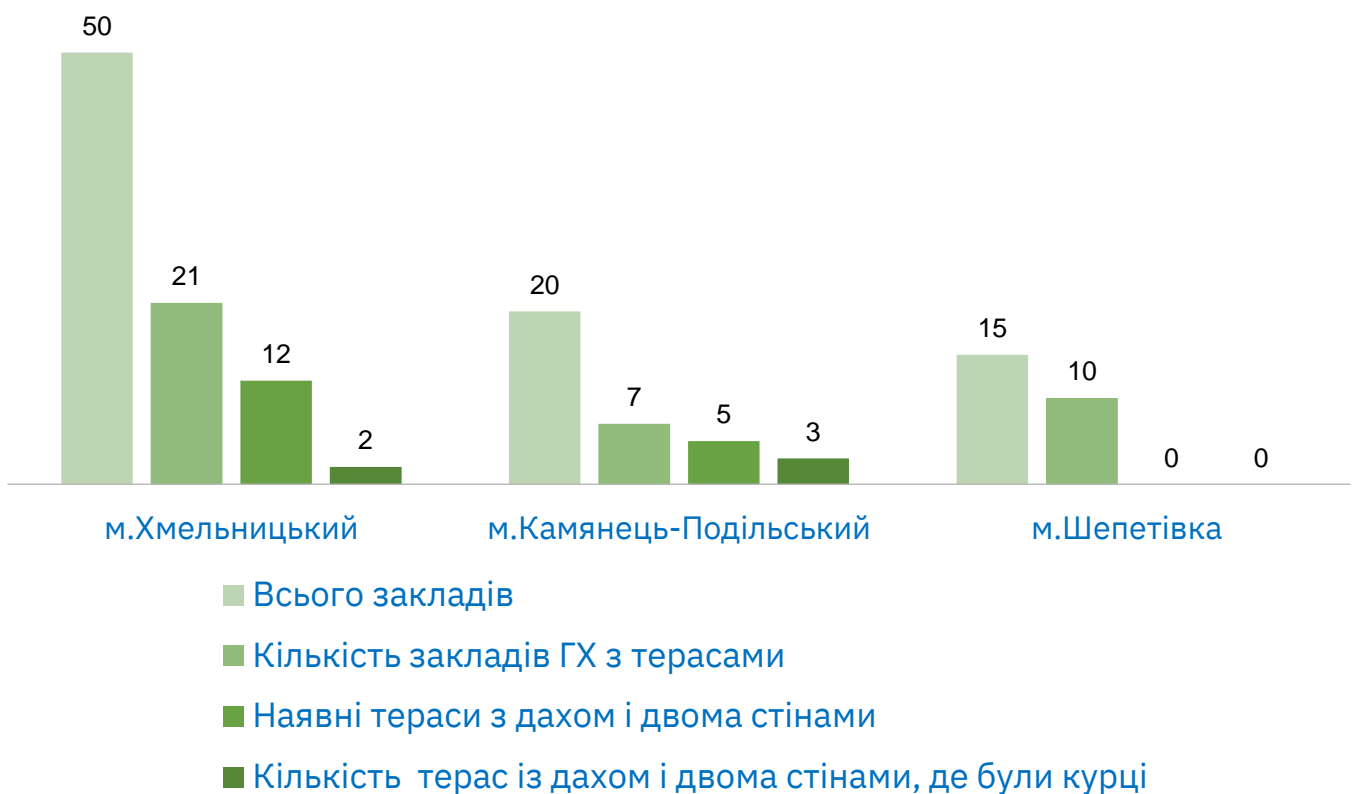
Заклади громадського харчування

Всього здійснено моніторинг у **38 (44,7%)** закладах громадського харчування, які мають тераси, з них у м. Хмельницькому — **21 (42%)**, у м. Кам'янець-Подільському – **7 (35%)**, у м. Шепетівці – **10 (35%)**. Зокрема, у м. Хмельницькому **12 закладів громадського харчування (57%)** і м. Кам'янець-Подільському - **5 закладів громадського харчування (25%)** мали тераси, які облаштовані дахом, обмежені двома або більше стінами чи перегородками, незалежно від матеріалу, з якого створено дах, стіни або перегородки, що відповідно до статті 1 Закону України **“Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення”** відповідає терміну “приміщення” та відповідно підпадає забороні куріння, вживання та використання тютюнових виробів, предметів, пов'язаних з їх вживанням, трав'яних виробів для куріння, електронних сигарет, пристроїв для споживання тютюнових виробів без їх згорання, кальянів.

В той же час, на момент моніторингу, були помічені курці на 4-х терасах **(19%)** у м. Хмельницькому (з них 2 мають дах і обмежені двома або більше стінами); на 3-х **(42,8%)** - м. Кам'янець-Подільського (всі 3 мають дах і обмежені двома або більше стінами) і 4-х **(40%)** – м. Шепетівки (окремі відкриті майданчики без даху і стін). (Діаграма 2).

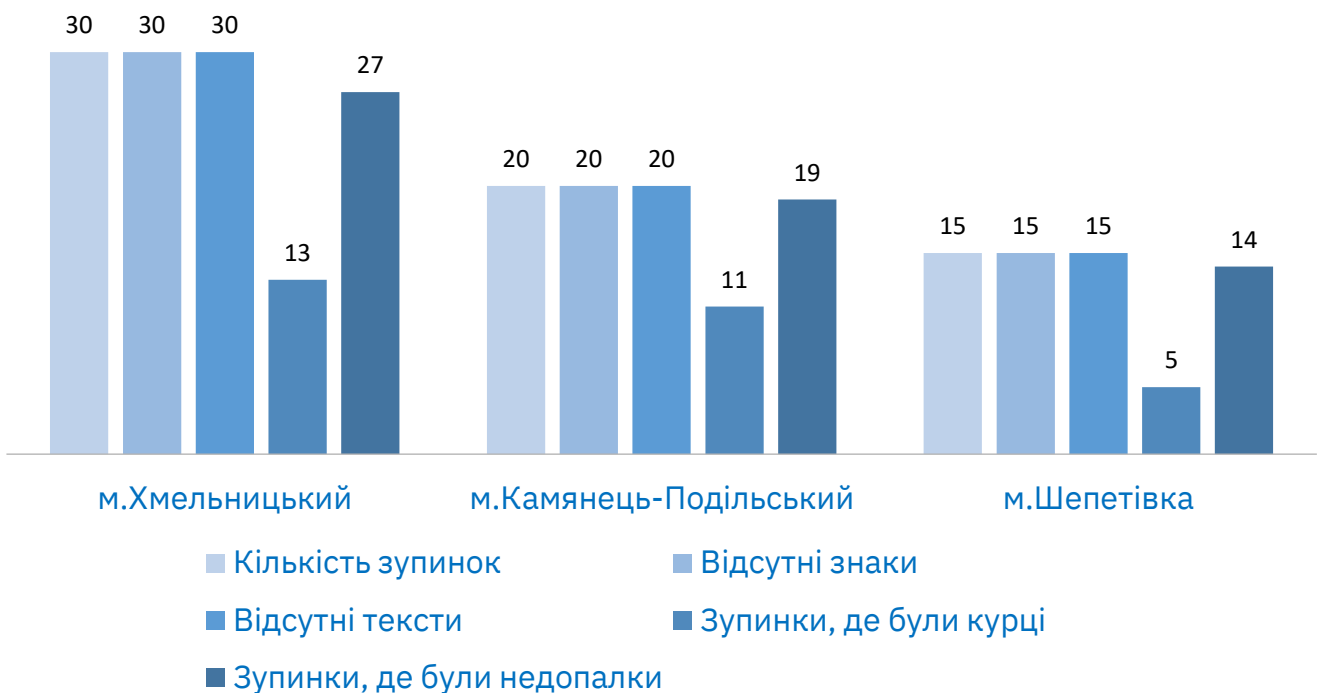
Заклади ГХ з терасами

Найбільша кількість порушень чинного законодавства, спрямованого на боротьбу з тютюнокурінням, виявлена на зупинках автотранспорту області. Спільним для всіх зупинок, в т.ч. в розрізі міст, є цілковита відсутність на них і графічних знаків і текстів щодо заборони куріння. Відповідно, майже на половині зупинок області були наявні курці – **29 (44,6%)**, з них у м.Хмельницькому – на **13 (43,3%)**, у м.Кам'янець-Подільському - **11(55%)**, а

у м.Шепетівці — **5 (33,3%)**. Недопалки були на момент проведення моніторингу майже на кожній зупинці області — **60 (92,3%)**, в т.ч. у м.Хмельницькому — на **27 (90,0%)**, у м.Кам'янець-Подільському - на **19 (95%)**, а у м.Шепетівці — на **14 (93,3%)**. (Діаграма 3).

Зупинки громадського транспорту

Серед трьох залізничних вокзалів та семи автостанцій області, на яких проводився моніторинг, графічні знаки про заборону куріння були наявні на усіх залізничних вокзалах і на 4-х автостанціях. Не було знаків у приміщеннях трьох закладів області: двох автостанцій м.Хмельницького і однієї — м. Кам'янець-Подільського. Спільним для усіх промоніторених об'єктів є відсутність текстової частини про заборону куріння: “Куріння, вживання, використання тютюнових виробів, електронних сигарет, пристроїв для споживання тютюнових виробів без їх згорання, кальянів”. Під

час опитування персоналу цих закладів встановлено, що персонал вокзалів та автостанцій м.Хмельницького володіє знаннями щодо заборони куріння як у приміщеннях, так і на території. Персонал автостанції м. Кам'янець-Подільського стверджував, що дозволяється курити на території, а персонал Шепетівського залізничного вокзалу - що можна курити у спеціально відведеному місці. Однак, курці були на місці відправлення автобусів у всіх 5 автостанціях м.Хмельницького, на пероні та на території автостанції м. Шепетівки, а також на території автостанції м.Кам'янець-Подільського.

Аналогічні порушення чинного законодавства, спрямованого на боротьбу з тютюнокурінням, виявлені на дитячих майданчиках, де не було знаків і текстів про заборону куріння, а також на момент моніторингу було відзначено осіб, які курили на цих об'єктах і традиційні сигарети, і електронні. Крім цього біля урн для сміття, біля лавок та поблизу гойдалок (на дитячих майданчиках) були недопалки. Графічний знак про заборону куріння був лише на одному дитячому майданчику м. Кам'янець-Подільського. А на момент моніторингу були курці на території **7 (35%)** майданчиків м.Хмельницького, **7 (87,5%)** майданчиків м. Кам'янець-Подільського та **3 (60%)** - м. Шепетівки. Наявні недопалки у **18 (90%)** м.Хмельницького, **5 (62,5%)** - м. Кам'янець-Подільського і в **5 (100%)** - м. Шепетівки. (Діаграма 4).

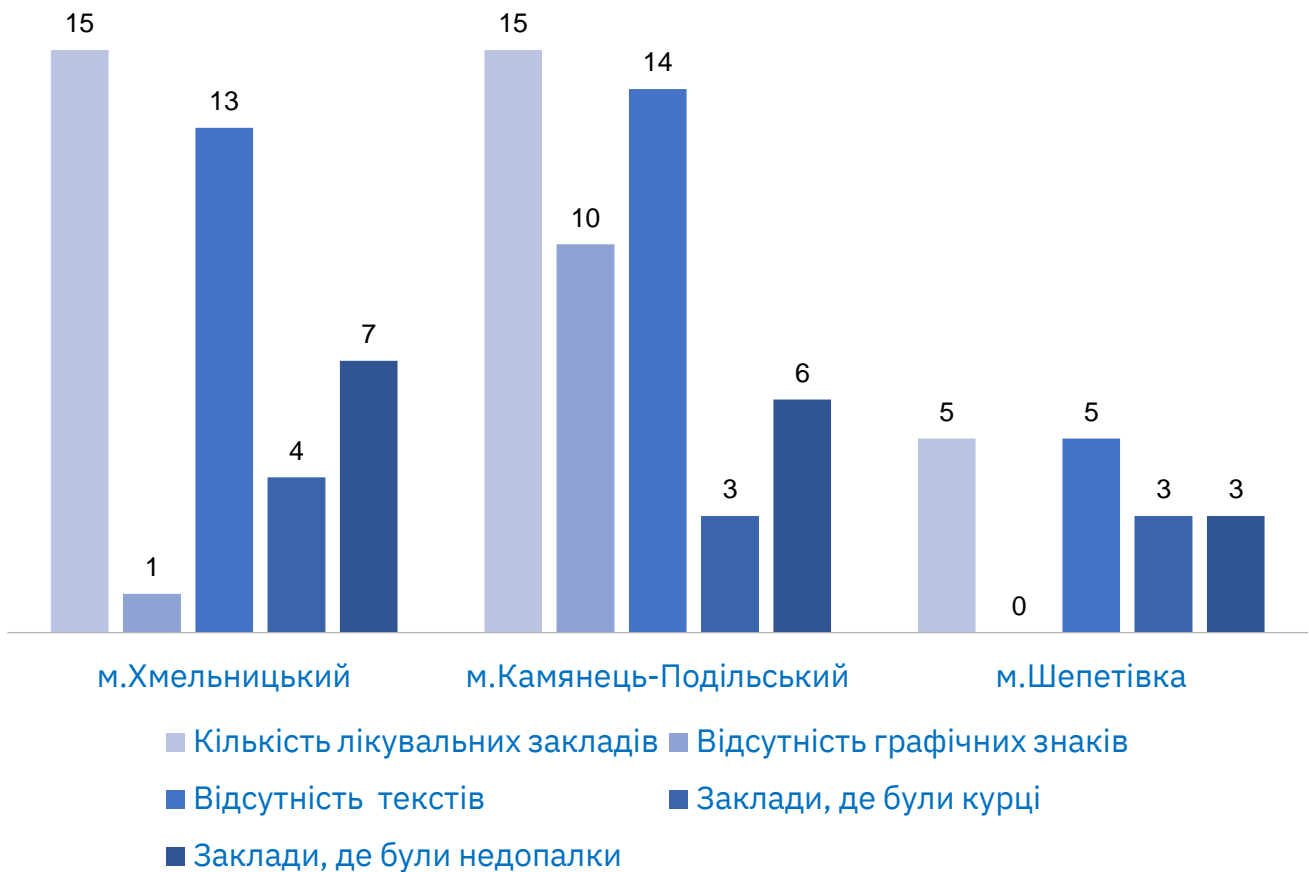
Дитячі майданчики

Серед закладів охорони здоров'я області графічні знаки про заборону куріння були при вході у **24 (68,6%)**, з них - у закладах м.Хмельницького — **14 (93,3%)**, у закладах м.Кам'янець-Подільського — **5 (33,3%)**, м. Шепетівки. - 5(100%), а тексти були лише у **3 (8,6%)** закладах: **2 (13,33%)** - м.Хмельницького і **1 (6,66%)** м.Кам'янець-Подільського. Курці були на території **10 (28,5%)** закладів області, з них **4 (26,7%)** - у закладах м.Хмельницького, **3 (20,0%)** - у закладах м.Кам'янець-Подільського, **3 (60,0%)** - м. Шепетівки. При бесідах із персоналом констатовано, що працівники знають про заборону куріння у приміщеннях і на території закладів охорони здоров'я. Проте на території — біля лавок, тротуарів і урн для сміття — були недопалки практично у кожному другому закладі області —

16 (45,7%), з них у **7 (46,6%)** - м.Хмельницького, **6 (40%)** - м.Кам'янець-Подільського, **3 (60%)** - м. Шепетівки (Діаграма 5).

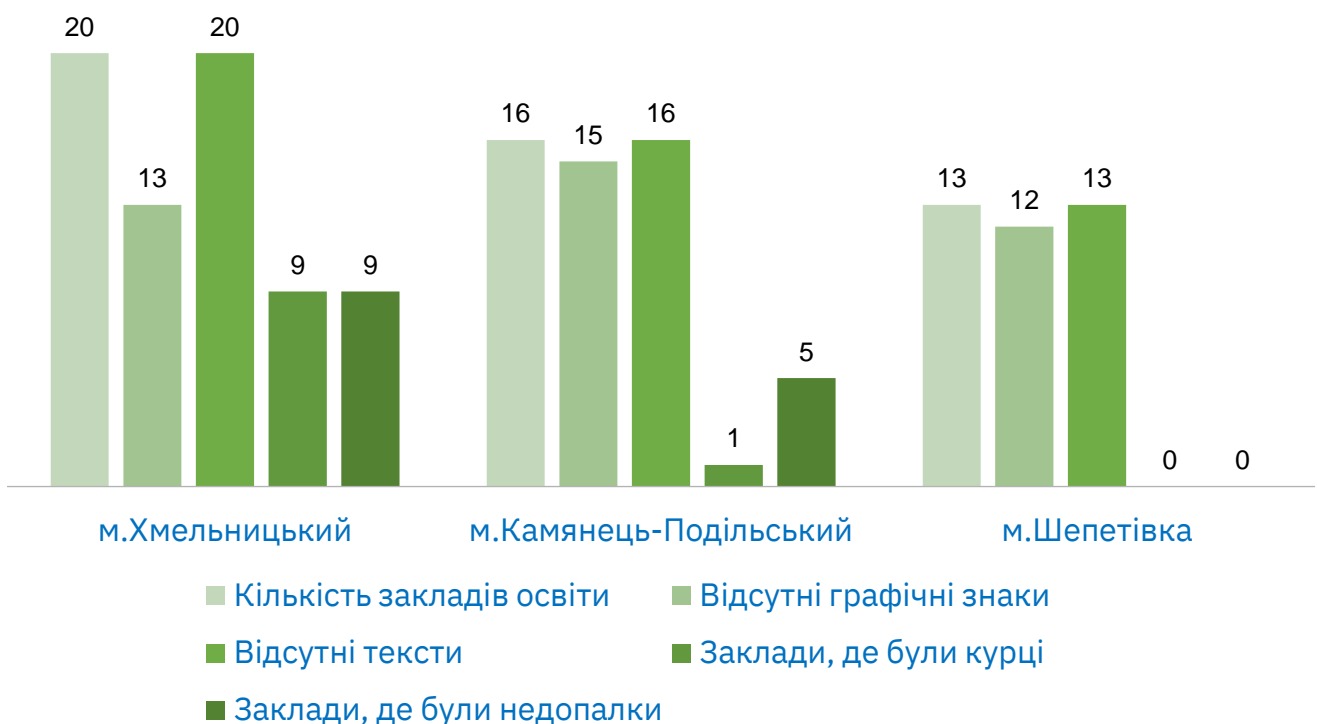
Лікувальні заклади

У ході дослідження також були виявлені факти щодо порушень чинного законодавства, спрямованого на боротьбу з тютюнокурінням в закладах освіти області. Зокрема це стосується графічних знаків про заборону куріння, які були лише в одиничних закладах — у **2 (6,66%)** закладах загальної середньої освіти, з них в 1 з 10 шкіл у м.Хмельницькому та 1 з 10 шкіл м.Кам'янець-Подільського, у жодній із 10 шкіл м.Шепетівки графічних знаків не було. Серед закладів професійно-технічної освіти графічні знаки про заборону куріння були лише у 3 із 5 у м.Хмельницькому, а у ПТНЗ міст

Кам'янець-Подільського і Шепетівки – не було. Серед 12 ВНЗ, де проводився моніторинг, графічні знаки були в **4 (33,3%)** - це 3 заклади у м.Хмельницькому і 1 - у м.Шепетівці. Спільним для всіх закладів освіти була відсутність текстів про заборону куріння. На момент проведення моніторингу зафіксовано курців, а також були недопалки на території закладів (у більшості ПТНЗ (у 3 із 5) та (у 4 із 5) ВНЗ м.Хмельницького) (Діаграма 6).

Заклади освіти

Майже половина об'єктів торгівлі області, де реалізуються тютюнові вироби, розміщені поряд із зупинками громадського транспорту - **25 (41,7%)** із 60, з них у м. Хмельницькому – **12 (40%)** із 30, у м. Кам'янець-Подільському

— **10 (50%)** із 20, а у м. Шепетівці — **3 (10%)** - з 10. Поряд із закладами освіти розміщені **17 (28,3%)** об'єктів торгівлі області: у м. Хмельницькому - 8 із 30, у м. Кам'янець-Подільському — 3 із 20, у м. Шепетівці — 2 із 10. Найменше об'єктів торгівлі розміщено поряд із медичними закладами — **6 (10%)** із 60: 3 - у м. Хмельницькому, 1 - у м. Кам'янець-Подільському, 2 — у м.Шепетівці. (Діаграма 7).

Торгівля тютюновими виробами із смако-ароматичними добавками була зафіксована у **5 (33,3%)** із 15 супермаркетів і в **13 (86,6%)** із 15 МАФів м. Хмельницького, а також в **1 (5%)** з 20 магазинів м. Кам'янець-Подільського.

В усіх точках продажу наявна викладка тютюнових виробів, розташована у прикасовій зоні, або позаду неї, в окремих випадках — підвішена до стелі, і в одному випадку — на рівні дитячих очей (м.

Хмельницький). Звичайна викладка (вертикальний стелаж у прикасовій зоні) була в усіх об'єктах торгівлі (30) м. Хмельницького; у **5 (25%)** точках продажу м. Кам'янець-Подільського — звичайна, а у **15 (75%)** - на фірмовому стенді, у м. Шепетівка — **9 (90%)** - звичайна і **1 (10%)** - потужна викладка ТВ (об'ємна, на всю висоту стіни). Реклама тютюнових виробів у вигляді пачок сигарет була присутня у **24 (40%)** точках продажу області, з них у **10 (66,6%)** магазинах і **9 (60%)** МАФах м.Хмельницького - з підсвіткою; у **3 (15%)** магазинах, у вигляді збільшених пачок сигарет в т.ч. 2 - з підсвіткою у м.Кам'янець-Подільському, у **2 (20%)** магазинах м.Шепетівки — з підсвіткою. Підсвітка мерехтіла в поодиноких випадках (по 1 закладу в кожному місті). (Діаграма 8).

Викладка тютюнових виробів

Графічні попередження на пачках видно повністю в усіх 30 закладах м. Хмельницького та усіх 20 закладах м. Кам'янець-Подільського і лише у 2(20%) закладах м. Шепетівки — частково закриті цінниками.

Поштучного продажу сигарет не було зафіксовано у точках продажу тютюнових виробів.

Знаки про заборону продажу тютюнових виробів неповнолітнім були у 5(33,33%) магазинах і 4(26,7%) МАФах м.Хмельницького і у 19(95%) магазинах м.Кам'янець-Подільського. У торгових закладах м. Шепетівки такі знаки відсутні.

На момент проведення моніторингу реклама електронних сигарет була зафіксована у 6(40%) магазинах і 3(20,0%) МАФах м. Хмельницького. У закладах м. Кам'янець-Подільського і м. Шепетівки реклами е-сигарет не було і ївони не були доступні у продажі. У магазинах м. Хмельницького вартість е-сигарет становить від 370 грн. до 630 грн, а вартість найдешевших е-сигарет у МАФах м. Хмельницького – 239 грн.

Реклама ТВЕНів була наявна у 7 (46,7%) супермаркетах і 4(26,7%) МАФах м. Хмельницького. Реклама бездимних тютюнових виробів також була лише в закладах м. Хмельницького – в 1 магазині і 2 МАФах. І реклама тютюнових виробів, що містять смако-ароматичні добавки була наявна у 4(26,7%) магазинах і 3(20,0%) МАФах м. Хмельницького. А це можна розцінювати, як стимулювання продажу тютюнових виробів.

Під час проведення моніторингу були виявлені 11 фактів незаконної торгівлі тютюновими виробами в області, з них по 2 випадки – на ринках у містах Хмельницькому і Шепетівці і 7 випадків у Кам'янець-Подільському – 2 на стихійному ринку, 2 – біля входу в продуктовий ринок, 1 – біля зупинки, 2 – поблизу МАФів. Зазвичай продавалися звичайні сигарети (вітчизняного виробництва з акцизними марками, імпорتنі з акцизними та без акцизних

марок (виробник - Молдова), без смако-ароматичних добавок, в одному випадку — тютюн для самокруток. Поштучний продаж сигарет здійснювався у м. Хмельницькому.

Висновки.

За результатами проведеного дослідження у Хмельницькій області можна зробити такі висновки:

1. На регіональному рівні проводяться заходи з метою зниження рівня шкідливого впливу тютюну та нікотину на здоров'я населення, проте ще не досягнуто належного рівня за дотриманням чинного антитютюнового законодавства, зокрема в частині встановлення графічних знаків із відповідними текстами щодо заборони куріння в громадських місцях.

2. У більшості точок продажу ТВ не встановлені знаки про заборону продажу тютюнових виробів неповнолітнім. Хоча законодавство не вимагає обов'язкового розміщення таких знаків, вони можуть бути ефективним інструментом у запобіганні тютюнокурінню серед молоді.

3. Не зважаючи на заборону, має місце використання реклами сигарет, електронних сигарет, ТВЕНів в окремих магазинах і МАФах області, що є одним із проявів стимулювання продажу тютюнових виробів, пристроїв для нагрівання тютюну, електронних сигарет, заправних контейнерів та рідин до них.

4. У низці громадських місць не виконуються вимоги чинного законодавства щодо повної заборони куріння, зокрема на терасах закладів

ресторанного господарства, які мають дах та дві або більше стін, оскільки такі тераси є “приміщеннями” — відповідно до чинного законодавства.

5. Мають місце факти незаконної торгівлі тютюновими виробами вітчизняного виробництва з акцизними марками, а також іноземного виробництва як з акцизними так і без акцизних марок.

6. Вищевикладене свідчить про те, що балансоутримувачі/власники об'єктів можуть бути недостатньо обізнані щодо змін в антитютюновому законодавстві, які стоять на захисті здоров'я населення, враховуючи і небезпечні наслідки впливу вторинного тютюнового диму. Продовжують їх порушувати, зокрема, рекламуючи та стимулюючи продаж тютюнових виробів. Не встановлюють графічних знаків із відповідними текстами щодо заборони куріння в громадських місцях, заборони продажу тютюнових виробів особам віком до 18 років.

Враховуючи вищевикладене, рекомендовано:

1. Районним військовим адміністраціям, сільським, селищним, міським радам, департаментом освіти та науки, інформаційної діяльності, культури, національностей та релігій, охорони здоров'я, управлінню молоді, фізичної культури і спорту обласної військової адміністрації із залученням керівників закладів охорони здоров'я, освіти, громадського харчування, культури, побуту:

— забезпечити встановлення та контроль за розміщенням наочної інформації, що складається з графічного знака про заборону куріння і тексту такого змісту: “Куріння, вживання, використання тютюнових виробів, електронних сигарет, пристроїв для споживання тютюнових виробів без їх згоряння, кальянів заборонено!”

2. Районним військовим адміністраціям, сільським, селищним, міським радам визначити додаткові місця, де забороняється куріння, вживання, використання тютюнових виробів, електронних сигарет, пристроїв для споживання тютюнових виробів без їх згоряння, кальянів, в тому числі на терасах, що мають дах і обмежені однією стіною або не мають стін.

3. Головним управлінням Національної поліції, Держпродспоживслужби в Хмельницькій області із залученням громадських організацій:

— посилити контроль за дотриманням вимог законодавства щодо продажу тютюнової продукції особам, які не досягли 18-ти років, нелегальної торгівлі, а також проведення моніторингу інших порушень законодавства щодо обмеження доступності тютюнових виробів.

4. Головному управлінню Держпродспоживслужби в Хмельницькій області:

— посилити контроль за виконанням вимог законодавства щодо повної заборони реклами, спонсорства та стимулювання продажу тютюнових виробів у торгових точках області.

5. Головним управлінням Національної поліції, Держпродспоживслужби в Хмельницькій області із залученням громадських організацій:

— посилити контроль за виконанням вимог законодавства щодо повної заборони куріння в громадських місцях.

6. Головному управлінню Держпродспоживслужби в Хмельницькій області:

— посилити контроль за виконанням вимог законодавства про захист прав споживачів при реалізації тютюнових виробів та незаконної торгівлі тютюновими виробами.

7. Департаменту інформаційної діяльності, культури, національностей та релігій обласної військової адміністрації, Державній установі «Хмельницький обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України», Головному управлінню Держпродспоживслужби в Хмельницькій області за участі громадських організацій:

— сприяти проведенню інформаційних кампаній у засобах масової інформації з метою підвищення обізнаності населення про зміни в антитютюновому законодавстві, шкоди від вживання тютюнових та

нікотинних виробів, на здоров'я населення та небезпечні наслідки впливу вторинного тютюнового диму;

- надавати консультативну допомогу зацікавленим відомствам, установам та організаціям з питань контролю над тютюном та забезпечувати інформаційний супровід реалізації місцевих програм з даної тематики.

8. Державній установі «Хмельницький обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України»:

- сприяти проведенню освітніх заходів для керівників ЗОЗ щодо питань профілактики вживання тютюнових та нікотинних виробів та дотримання вимог чинного антитютюнового законодавства.

**Передбачити загрози. Захистити здоров'я.
Зберегти майбутнє.**

km.cdc.gov.ua

